ANA TEMA[1]

Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. Maddesi Başvuru Kriterleri ve Giriş Sınavları

(Son Güncelleme Tarihi: 31.08.2025)

Giriş

Bir Devletin okula erişimi sağlamayı reddetmesi, eğitim hakkına yönelik bir ihlal teşkil edebilmektedir (*Campbell ve Cosans/Birleşik Krallık*, 1982).

Bununla birlikte Mahkeme, eğitime erişim hakkına getirilen bazı sınırlamaların orantılı olduğunu kabul etmektedir. Eğitim hakkı, zımnen kabul edilen sınırlamalara yol açabilmekte, zira "söz konusu hak, niteliği gereği, Devlet tarafından bir düzenlemenin yapılmasını gerektirmektedir." Eğitim kurumlarını düzenleyen kurallar, diğerlerinin yanı sıra, toplumun ihtiyaç ve kaynakları ve farklı düzeylerdeki eğitimin özellikleri bakımından zaman ve mekâna göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle Sözleşmeci Devletler, bu konuya ilişkin olarak belirli bir takdir yetkisinden yararlanmaktadırlar, ancak Sözleşme'nin gerekliliklerine riayet edilip edilmediği hususunda son merci olarak karar verme görevi, Mahkemeye ait olmaktadır (*Tarantino ve diğerleri/İtalya*, 2013, § 44 ; *Kılıç/Türkiye* (k.k.), 2019, § 24).

Güncel İçtihatlardan Doğan İlkeler

Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi bağlamındaki güvenceler, mevcut yükseköğretim kurumları için geçerli olmaktadır (*Leyla Şahin/Türkiye* [BD], 2005, §§ 134-142 ; *Kılıç/Türkiye* (k.k.), 2019, § 23).

Başvuru Kriterleri (Üniversiteye Giriş):

- Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi, üniversitelere girişin, usulüne uygun olarak kayıt başvurusunda bulunan ve ilgili sınavda başarı gösteren kişilerle sınırlandırılmasına imkân vermektedir (*Lukach/Rusya* (k.k.), 1999 ; *Tarantino ve diğerleri/İtalya*, 2013, § 46).
- Üye Devletler, üniversitelere veya yüksek okullara girmeye ilişkin düzenlemeler yapmaları durumunda, yükseköğrenimini başarıyla sürdürebilecek kişileri seçmek amacıyla adayların gereken niteliklerine ilişkin olarak önemli bir takdir yetkisine sahiptirler.

[1] Bu belge Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olup Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece **Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının** sorumluluğu altındadır.

Düzenlenen seçim sistemi, eğitim hakkının özünü göz ardı edemez, aksi takdirde Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ihlaline neden olabilecektir (*Altınay /Türkiye*, 2013, § 41; *Kılıç/Türkiye* (k.k.), 2019, § 29) veya adayları eşitlik ve hakkaniyete aykırı koşullarda değerlendiremez, aksi takdirde Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesiyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 14. maddesiyle korunan hakların ihlaline yol açabilecektir (*Altınay/Türkiye*, 2013, § 41).

- Mahkeme, Avrupa ülkelerinde, bilhassa "yüksek düzeyde mesleki eğitimin yükseköğrenime uygun bir hazırlık olarak" kabul edilmesiyle, lisedeki ortaöğretimin sona ermesini onaylayan diplomaya ilişkin klasik yolun dışındaki yollarla başvuru kriterlerinin genişletilmesi aracılığıyla, üniversiteye girme yollarının kapsamının genişletilmesi yönünde bir eğilimin söz konusu olmasını dikkate almıştır (*Altınay /Türkiye*, 2013, § 43).
- Adayların başarısının açıklanamaz olabileceği gerekçesiyle adayların sınav sonuçlarının iptal edilmesi konusundaki takdir yetkisi kadar geniş bir takdir yetkisinin dayandırılabileceği yasal bir temelin varlığı, demokratik toplumların temel ilkelerinden biri olan ve Sözleşme'de yer alan, hukukun üstünlüğüyle bağdaşmayabilecek veya eğitim hakkının özünü ihlal edebilecek bir şekilde hukuki belirsizliğe neden olabilmektedir (*Mürsel Eren/Türkiye*, 2006, § 46). Bir mevzuatın üniversiteye başvurulmasını bazı koşullara tabi tutması halinde, söz konusu koşulları yerine getiren bütün adaylar bu üniversiteye girme hakkına sahiptirler (*Mürsel Eren/Türkiye*, 2006, § 48).

Numerus Clausus (Sınırlı Sayı) İlkesiyle Yapılan Giriş Sınavı

- En başarılı öğrencilerin tespit edilmesini amaçlayan uygun sınavlarla adayların değerlendirilmesi, üniversitelerde asgari düzeyde yeterli bir eğitimin sağlanmasına yönelik amaçla orantılı bir tedbir niteliğindedir (*Tarantino ve diğerleri/İtalya*, 2013, § 49). Mahkeme, söz konusu sınavların içeriğini ya da yeterliliğini değerlendirmeye yetkili değildir (*ibidem*, § 49).
- *Numerus clausus* (*sınırlı sayı*) ilkesine ilişkin olarak, kaynaklara ilişkin değerlendirmeler açıkça uygundur ve şüphesiz kabul edilebilir niteliktedir. Bu durum, eğitime erişim hakkının yalnızca eğitimin mevcut olması halinde ve eğitimle ilişkili sınırlar dahilinde geçerli olduğu anlamına gelmektedir ve bu sınırlar, genellikle kurumların işleyişi için gereken koşullara, özellikle de insani, maddi ve mali kaynaklara ve bilhassa bunların niteliğine ilişkin olarak kapsadığı hususlara bağlı olmaktadır. Bu durum özellikle, devlet üniversiteleri için geçerli olmaktadır (*Tarantino ve diğerleri /İtalya*, 2013, § 51). Özel üniversitelerde *numerus clausus* (*sınırlı sayı*) ilkesinin uygulamasına ilişkin olarak Devletin, özel kurumlara erişimin adayların ilgili mesleği icra etme konusundaki nitelikleri ve yeteneklerinden ayrı olarak, yalnızca mali imkânlarına bağlı olmamasını güvence altına almak amacıyla -özellikle eğitimin yeterli bir asgari düzeye ulaşmasının son derece önemli olduğu alanlarda- bu sektöre ilişkin yaptığı düzenlemelerde dikkatli davranması haklı gösterilmektedir (*ibidem*, § 52).
- Devlet, *numerus clausus* (*sınırlı sayı*) ilkesini uygulamak için temel olarak belirli bir mesleğe ilişkin toplumun ihtiyaçlarını dikkate alma hakkına sahiptir. Belirli meslek gruplarına yönelik eğitim, çok büyük bir yatırım teşkil etmektedir. Dolayısıyla Devletin, her başarılı öğrencinin işgücü piyasasına katılmasını amaçlaması mantığa uygundur (*Tarantino ve diğerleri/İtalya*, 2013, § 56).

Önemli Örnekler

Başvuru Kriterleri (Üniversiteye Giriş):

- *X./Avusturya* kararı (Komisyon Kararı, 1973), üniversite eğitimi için azami sürenin belirlenmesiyle ilgilidir (Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesiyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 14. maddesi: Kabul edilemez – açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *X./Birleşik Krallık* kararı (Komisyon Kararı, 1980), yükseköğrenime erişimin, eğitimi başarıyla sürdürmek için yeterli bir üniversite düzeyine sahip olduğunu gösteren adaylarla sınırlandırılmasıyla ilgilidir (Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi: Kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk);
- 2006 tarihli *Mürsel Eren/Türkiye* kararı, önceki yıllarda aldığı kötü sonuçlar nedeniyle üniversiteye giriş sınavında bir adayın elde ettiği sonuçların iptal edilmesiyle ilgilidir; ulusal mahkemeler tarafından onaylanan, ilgilinin sonuçlarının iptaline ilişkin karar, yasal ve makul bir dayanaktan yoksundur ve bu nedenle, keyfi bir nitelik taşımaktadır (§§ 40-52, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi: ihlal);
- 2013 tarihli *Altınay/Türkiye* kararı, 1) meslek liselerinden mezun olanların ve genel eğitim liselerinden mezun olanların aldıkları notlara farklı katsayıların uygulanması (§§ 36-50, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesiyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 14. maddesi: ihlal yok) ve 2) başvuranın mesleki eğitim yolunu izlemeyi seçmesinin ardından birkaç yıl sonra, geçiş tedbiri olmaksızın üniversiteye girmeye yönelik yeni koşulların getirilmesi ile ilgilidir (§§ 51-61, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesiyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 14. maddesi: ihlal);
- 2019 tarihli *Kılıç/Türkiye* kararı (k.k.), bir öğrencinin önceki eğitim alanına daha fazla ağırlık veren üniversiteye başvuru sistemiyle ilgilidir (§§ 26-34, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi: Kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk).

Numerus Clausus (Sınırlı Sayı) İlkesiyle Yapılan Giriş Sınavı

- 2013 tarihli *Tarantino ve diğerleri/İtalya* kararı hem kamu sektöründe hem de özel sektörde tıp ve diş hekimliğine yönelik üniversite eğitimi için *numerus clausus (sınırlı sayı)* ilkesiyle yapılan giriş sınavı ile ilgilidir (§§ 47-59, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi: ihlal yok).

Genel İlkelerin Özeti

- Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinden doğan genel ilkeler, 2013 tarihli *Tarantino ve diğerleri/İtalya* (§§ 43-46) kararında özetlenmektedir.

Diğer Atıflar

İçtihat Rehberleri:

- Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. Maddesi Hakkında Rehber – Eğitim Hakkı

Diğer Ana Temalar:

- Eğitime Erişim Konusunda Ayrımcılık

BAŞLICA İÇTİHAT ATIFLARI

İlke Kararları:

- *Campbell ve Cosans/Birleşik Krallık*, no. 7511/76 ve 7743/76, 25 Şubat 1982, A serisi no. 48 (Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi: ihlal);
- *Tarantino ve diğerleri/İtalya*, no. 25851/09 ve diğer 2 başvuru, AİHM 2013 (Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi: ihlal yok).

Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. Maddesi Kapsamına Giren Diğer Davalar:

- *X./Avusturya*, no. 5492/72, 16 Temmuz 1973 tarihli Komisyon Kararı (Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesiyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 14. maddesi: Kabul edilemez – açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *X./Birleşik Krallık*, no. 8844/80, 9 Aralık 1980 tarihli Komisyon Kararı, Kararlar ve Raporlar 23 (Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesiyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 14. maddesi: Kabul edilemez – açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Lukach/Rusya* (k.k.), no. 48041/99, 16 Kasım 1999 (Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi: Kabul edilemez – açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Leyla Şahin/Türkiye* [BD], no. 44774/98, AİHM 2005-XI (Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi: ihlal yok);
- *Mürsel Eren/Türkiye*, no. 60856/00, AİHM 2006-II (Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ihlal edilmesi);
- *Altınay/Türkiye*, no. 37222/04, 9 Temmuz 2013 (Genel liselerden mezun olan öğrencilere nazaran mesleki iletişim liselerinden mezun olanların aleyhine düzenlenen ağırlık katsayısı sebebiyle başvuranın yükseköğretime erişimine yönelik bir ayrımcılıkla ilgili şikâyete ilişkin olarak, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesiyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 14. maddesinin ihlal edilmemesi; başvuranın bölüm seçimini yapmasının ardından birkaç yıl sonra ve kendi durumu için uygulanabilir olan herhangi bir geçiş tedbirinin bulunmaması nedeniyle, üniversiteye girme kurallarına yönelik getirilen değişikliğin öngörülemez niteliğiyle ilgili şikâyete ilişkin olarak, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesiyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 14. maddesinin ihlal edilmesi);
- *Kılıç*/Türkiye (k.k.), no. 29601/05, 5 Mart 2019 (Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi: Kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk).